

Wady fizyczne i prawne zwierząt w świetle aktów normatywnych

IZABELLA BABIŃSKA, JÓZEF SZAREK, KAROLINA NAUMOWICZ,
MARIUSZ Z. FELSMANN*, IRENEUSZ SOŁTYSZEWSKI**, ANDRZEJ DZIKOWSKI

Katedra Patofizjologii, Weterynarii Sądowej i Administracji, Wydział Medycyny Weterynaryjnej,
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Michała Oczapowskiego 13, 10-719 Olsztyn

*Centrum Weterynaryjne, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, ul. Gagarina 11, 87-100 Toruń

**Katedra Kryminalistyki i Medycyny Sądowej, Wydział Prawa i Administracji,

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Benedykta Dybowskiego 11, 10-719 Olsztyn

Otrzymano 05.05.2017

Zaakceptowano 27.06.2017

Babińska I., Szarek J., Naumowicz K., Felsmann M. Z., Sołtyszewski I., Dzikowski A.

Physical and legal defects of animals in the light of normative acts

Summary

In a manner accessible to non-lawyers the study shows animals as a subject of the contract of sale in the light of the Polish civil law. This knowledge appears to be useful for a veterinary surgeon during the sale of animals in terms of the clinical examination both in determining their condition and health as well as their defects. The paper interprets the dependency of diagnosed defects in the perspective of a contract of sale. The article presents basic knowledge in the range of a veterinarian as a clinician and expert. It presents the knowledge about the physical and legal defects of animals based on the norms of the civil code and other Polish normative acts.

Keywords: physical and legal defects of animals, warranty, sale of animals

Nabywcy zwierząt dążą do zakupienia ich w dobrym stanie zdrowia, wolnych od wad fizycznych, jak i prawnych oraz o odpowiednich walorach genetycznych. Niestety, w szeroko rozumianym obrocie zwierzętami zdarzają się sytuacje konfliktowe między kupującym a sprzedającym. W niektórych przypadkach są one rozstrzygane na drodze sądowej. W związku z podanymi faktami ważną rolę ma do spełnienia lekarz weterynarii, który w tego typu sprawach nie tylko bada zwierzę klinicznie, może też pełnić rolę doradcy kupującego (6). Niejednokrotnie występuje również w roli biegłego sądowego. Swoje zadania wykonuje na bazie wiedzy lekarsko-weterynaryjnej oraz wiedzy opartej na właściwych uregulowaniach prawnych (11, 13). W sprawach związanych z umowami sprzedaży zwierząt lekarz weterynarii stwierdza i określa wady zwierzęcia (12, 14, 17). W związku z prezentowaną problematyką kluczowe znaczenie ma sporządzanie pełnej i zgodnej ze stanem faktycznym dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej, która może stanowić ważny, a często rozstrzygający dowód w postępowaniu sądowym. Publikacja ta wychodzi naprzeciw lekarzowi weterynarii, albowiem w takich przypadkach niezna-

mość prawa zawsze szkodzi – *ignorantia iuris semper nocet*, zwłaszcza, że w ostatnich latach w omawianej problematyce zaszły znaczne zmiany w regulacjach prawnych (3, 15, 16).

Czym jest wada fizyczna i prawna zwierzęcia

Wiedzę o wadach zwierząt czerpiemy z piśmiennictwa i obserwacji własnych (doświadczenia życiowego). W praktyce istotne jest jednak odniesienie tej problematyki do aktualnie obowiązującego prawa – wadą fizyczną jest niezgodność fizycznych cech danej rzeczy sprzedanej z umową. Tak więc, za zwierzę posiadające wadę fizyczną uważa się takie, którego z uwagi na stan zdrowia lub inne indywidualne właściwości nie można użytkować według przeznaczenia określonego umową sprzedaży (10). W art. 556¹ § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (15) (cyt. dalej jako: kc) określono, że taka niezgodność może mieć miejsce, gdy zwierzę nie posiada właściwości, które powinno mieć ze względu na cel oznaczony w umowie albo wynikający z okoliczności lub przeznaczenia; nie ma właściwości, o których istnieniu w umowie zapewniał sprzedawca; nie nadaje się do celu, o którym

kupujący poinformował sprzedawcę, a sprzedawca nie zgłosił zastrzeżenia odnośnie takiego przeznaczenia. Ponadto ustawodawca w art. 556¹ § 1 pkt 4 kc stanowi, że wada fizyczna występuje, gdy rzecz, a zatem – na mocy art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (14) (cyt. dalej jako: uoz) – również zwierzę, została przekazana w stanie niepełnym – w tym jednak przypadku trudno jest sobie wyobrazić odniesienie normy prawnej do realnej sytuacji zakupu żywego zwierzęcia. U podstaw pojęcia wady fizycznej istnieje domniemanie zwykłe (przypuszczenie), zakładające, że jeżeli określona wada (przeważnie brak u zwierzęcia oczekiwanych cech, np. w zakresie wieku, produktywności, zdrowia) ujawni się po wydaniu zwierzęcia kupującemu – istnieje prawdopodobieństwo, że zwierzę było nią obciążone przed kupnem (8, 9, 12, 17). Przykładem wady fizycznej może być łykawość u konia stwierdzona u nabywcy, np. w drugim tygodniu przebywania zwierzęcia u nowego właściciela. Fakt ten przemawia za tym, że koń chorował na wymienioną chorobę już u poprzedniego właściciela.

Określając użyteczność zwierzęcia warto również przedstawić, w myśl art. 56 kc, najważniejsze cechy tego podmiotu, które u nabywcy mogą dyskwalifikować go z użytkowania (15). Może to być np. płochliwość zwierzęcia, jego narowy lub też jego zachowanie się w określonych sytuacjach. Takie cechy mogą ingerować w zasady współżycia społecznego i w ustalone zwyczaje. Mogą więc być uznane za wady fizyczne i na ich podstawie można będzie odstąpić od umowy sprzedaży.

Pojęcie wady prawnej zwierzęcia definiuje art. 556³ kc, stanowiąc, że zwierzę (w dosłownym brzmieniu „rzecz” – art. 1 ust. 2 uoz) jest obciążone taką wadą, kiedy stanowi własność osoby trzeciej, albo jeżeli jest obciążone prawem osoby trzeciej, a także jeżeli ograniczenie w korzystaniu lub rozporządzaniu zwierzęciem wynika z decyzji lub orzeczenia właściwego organu (15). Tak więc wada taka może mieć miejsce w przypadku zawierania umowy sprzedaży odnośnie do zwierzęcia kradzionego, pożyczonego lub nieistniejącego.

Historia

Wady fizyczne i prawne zwierząt określano w Polsce na początku ubiegłego wieku następująco: „Kto zatem przydaje rzeczy własności, jakich nie ma, a które wyraźnie, lub też według natury interesu dorozumiewanie, umówionemi były; kto zataja nadzwyczajne wady lub ciężary, kto sprzedaje rzecz, która już nie istnieje, lub do kogo innego należy, kto fałszywie uznaje, że rzecz do oznaczonego użytku jest zdatną, lub że jest wolną od zwyczajnych wad i ciężarów, ten, gdy pokaże się rzecz przeciwna, jest za to odpowiedzialnym” (3). Choć wtedy brak było prawnego ujęcia wymienionych zależności, to jednak tematyka z tego zakresu była odpowiednio formowana i stosowana.

Na początku XIX w. spośród chorób zwierząt wyodrębniono aktem normatywnym tzw. „wady zwrotne” czyli wady główne – ułomności zwierząt, przy których sprzedawca ponosi odpowiedzialność nawet wtedy, kiedy nie dał zapewnienia o ich nieistnieniu (1, 9). Z biegiem czasu dwukrotnie je zmieniano (w latach 1934 i 1966) poprzez rozporządzenia (7, 8). W akcie normatywnym z 1966 r. ujęto u koni: łykawość, wartogłowienie, dychawicę świszczącą oraz przewlekłe schorzenia wewnętrznych części oka powstałe na tle nieurazowym; u nerek – gruźlicę i u owiec – świerz (8). Znalazły też swoje odzwierciedlenie w kc (15). Zapisy te ujmowały również wady fizyczne zwierząt w sposób zbliżony do obecnego (2).

Pod koniec 2014 r. uchylone zostało Rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 7 października 1966 r. w sprawie odpowiedzialności sprzedawców za wady główne niektórych gatunków zwierząt (8), a ustawodawca wprowadził w życie ustawę z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (16). Natomiast ustawodawca pozostawił, przy nieco innej treści, w kc normy prawne regulujące odpowiedzialność za wady (w tym zwierząt) w postaci rękojmi. W ten sposób wprowadzono nielimitowaną odpowiedzialność za wady zwierzęcia. Obrót zwierzętami w świetle prawa cywilnego traktowany jest bowiem, jak już wspomniano, jak obrót rzeczami ruchomymi, ich sprzedaż, poza występującymi odrębnościami, nie odbiega od sprzedaży np. samochodu.

Rękojnia w umowach sprzedaży zwierząt

Rękojnia jest ustawową i obligatoryjną odpowiedzialnością sprzedawcy w stosunku do kupującego za wady fizyczne oraz prawne sprzedanych zwierząt (4, 18). Jej zakres jest również uzależniony od treści umowy sprzedaży zwierzęcia (6, 15). Z norm prawnych wynika więc, że sprzedawca odpowiada w ramach tzw. rękojmi za wady fizyczne zwierzęcia. Mówi o tym art. 556 kc: „Sprzedawca jest odpowiedzialny względem kupującego, jeżeli rzecz sprzedana ma wadę fizyczną lub prawną (rękojnia)”, który wszedł w życie z dniem 25 grudnia 2015 r.

Sprzedawca odpowiada z tytułu rękojmi, jeżeli wada fizyczna zwierzęcia zostanie stwierdzona u nabywcy przed upływem dwóch lat. Relacja ta ma miejsce pomiędzy hodowcami zwierząt. Jeżeli natomiast kupującym jest konsument, a przedmiotem sprzedaży zwierzę, odpowiedzialność sprzedawcy może zostać ograniczona, nie mniej jednak niż do roku od dnia wydania rzeczy kupującemu.

Ponadto upływ terminu do stwierdzenia wady nie wyłącza wykonania uprawnień z tytułu rękojmi, jeżeli sprzedawca wadę podstępnie zataił.

Roszczenie

Roszczenie o usunięcie wady lub wymianę zwierzęcia sprzedanego na wolne od wad w kontraktach sprzedaży pomiędzy hodowcami przedawnia się

z upływem roku, licząc od dnia stwierdzenia wady (15). Jeżeli natomiast kupującym jest konsument, bieg tego terminu przedawnienia nie może być mniejszy niż do roku od dnia wydania zwierzęcia kupującemu. W wymienionych terminach kupujący może złożyć oświadczenie o odstąpieniu od umowy albo obniżeniu ceny z powodu wady sprzedanego zwierzęcia. Jeżeli kupujący żądał, aby zwierzę wymienić na wolne od wad lub też usunięcia wady, bieg terminu w tych przypadkach do złożenia oświadczenia o odstąpieniu od umowy albo obniżeniu ceny rozpoczyna się z chwilą bezskutecznego upływu terminu do wymiany zwierzęcia lub usunięcia jego wady fizycznej.

Warto zaznaczyć, że w razie dochodzenia przed sądem na drodze postępowania procesowego lub polubownego jednego z uprawnień z tytułu rękojmi, termin do wykonania innych uprawnień z tego tytułu, przysługujących kupującemu, ulega zawieszeniu do czasu prawomocnego zakończenia postępowania. Natomiast w postępowaniu mediacyjnym termin do wykonania innych uprawnień z tytułu rękojmi, przysługujących kupującemu, zaczyna biec od dnia odmowy przez sąd zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem lub bezskutecznego zakończenia mediacji.

Relacje pomiędzy sprzedawcą a nabywcą zwierzęcia

Zgodnie z art. 548 § 1 kc, z chwilą wydania sprzedawanego zwierzęcia na kupującego przechodzą zarówno korzyści, jak i ciężary związane ze zwierzęciem, takie jak niebezpieczeństwo przypadkowej jego utraty lub uszkodzenia (15). Ponadto sprzedawca nie jest odpowiedzialny z tytułu rękojmi za wady fizyczne, które powstały po przejściu niebezpieczeństwa na kupującego, chyba, że wady te wynikły z przyczyny tkwiącej już uprzednio u sprzedawanego zwierzęcia. Zachorowanie lub padnięcie zwierzęcia po wydaniu go kupującemu na skutek choroby lub wypadku nie rodzi więc z reguły odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi. Natomiast inaczej omawiana sprawa przedstawia się, gdy przyczyna tego jest wynikiem stanu zwierzęcia z okresu, kiedy należało ono jeszcze do sprzedawcy.

Obecnie wady normują powoływane art. 556-576⁴ kc (15). W związku z wadami fizycznymi zwierząt czas odpowiedzialności sprzedawcy jest określony umownie między stronami – czyli jest dowolnie oznaczony i stanowi umowny termin rękojmi. Jeżeli jednak strony (kupujący i sprzedający) takiego czasu w umowie nie zaznaczyły, to wtedy przyjmuje się dwuletni termin rękojmi. Wobec tego w tym okresie, zgodnie z podanymi wcześniej zależnościami, istnieje odpowiedzialność majątkowa sprzedawcy za wady fizyczne przekazanych zwierząt.

W świetle kc, w przypadku gdy sprzedane zwierzę ma wadę fizyczną, kupujący może złożyć oświadczenie o obniżeniu ceny, odstąpić od umowy, zażądać wymiany zwierzęcia na zwierzę wolne od takiej wady lub zażądać usunięcia wady. Natomiast w przypadku zrealizowania wymiany zwierzęcia lub jego wylecze-

nia kupujący nie będzie mógł skorzystać z obniżenia ceny lub odstąpienia od umowy. Zastrzeżenie to nie dotyczy zdarzenia, w którym zwierzę było już raz wymienione lub leczone. Ponadto kupujący korzystając z uprawnień z tytułu rękojmi, ma obowiązek dostarczyć zwierzę z wadą fizyczną do miejsca zaznaczonego w umowie sprzedaży na koszt sprzedającego. Natomiast przy braku oznaczenia takiego miejsca w umowie – do miejsca, w którym zwierzę zostało wydane kupującemu. Sprzedawca ma obowiązek przyjęcia takiego zwierzęcia. W przypadku wystąpienia zwłoki ze strony sprzedawcy, kupujący może odstawić zwierzę na koszt i niebezpieczeństwo sprzedawcy.

Jeżeli sprzedawca zwierzęcia nie zajął stanowiska wobec żądania nabywcy, którym jest konsument, należy przyjąć, że żądanie sprzedawcy było zasadne.

Obniżenie ceny za zwierzę przez sprzedającego powinno cechować się odpowiednią proporcją do ceny wynikającej z wartości zwierzęcia z wadą fizyczną w stosunku do wartości zwierzęcia wolnego od takiej wady.

Nabywający zwierzę nie może odstąpić od umowy, gdy wada fizyczna tego zwierzęcia nie ma charakteru istotnego. Taka wada występuje wówczas, kiedy nie wpływa na użytkowanie zwierzęcia zgodne z celem przyjętym i zamierzonym przez strony umowy sprzedaży.

Umowa przedwstępna i na próbę

Strony poprzez umowę przedwstępną, uregulowaną przez art. 389 i nn. kc, podejmują zobowiązanie do zawarcia w przyszłości umowy sprzedaży (5). Taka umowa powinna określać najważniejsze postanowienia sprzedaży oraz wskazywać termin, w ciągu którego umowę przyrzeczoną należy zawrzeć.

Sprzedaż na próbę umożliwia kupującemu zbadać właściwości i określonej przydatności zwierzęcia do użytku. Sprowadza się do zawarcia umowy pod warunkiem zawieszającym. Oznacza to, że przejście własności zwierzęcia wystąpi dopiero w chwili spełnienia warunku, czyli upływu terminu, w którym kupujący będzie mógł np. podjąć decyzję w sprawie zwrotu zwierzęcia.

Zarówno w przypadku umowy przedwstępnej, jak i na próbę transakcję sprzedaży można wzmocnić poprzez wniesienie przez kupującego zadatku (nie jest on tożsamy z zaliczką). W przypadku odstąpienia od umowy, zadatek zwracany jest w całości (zaliczka nie).

Podsumowanie

Istotne jest zawieranie umowy sprzedaży zwierząt w taki sposób, aby wszystkie okoliczności, które mogą mieć miejsce w przyszłości, nie były przykrym zaskoczeniem dla kupującego oraz aby można było odstąpić od umowy. W praktyce nie jest to takie łatwe i może nastąpić to, czego nabywający się nie spodziewał. Podstawowe znaczenie ma dokładne określenie w umowie celu nabycia zwierzęcia. Niezgodność

podmiotu sprzedaży z umową ocenić należy, biorąc pod uwagę cel i właściwości zwierzęcia, w stosunku do możliwości realizacji tego celu. W odniesieniu do stwierdzenia stanu faktycznego istotną rolę odgrywa lekarz weterynarii, który staje się ekspertem zarówno w zakresie zbadania zwierzęcia, jak i oceny pisemnej umowy sprzedaży. Natomiast jeżeli sprzedawca wie, że sprzedawane zwierzę nie nadaje się do celu, o którym kupujący poinformował sprzedawcę, to w takim przypadku powinien niezwłocznie zgłosić zastrzeżenie w stosunku do takiego przeznaczenia zwierzęcia.

Podane w publikacji terminy rękojmi i wystąpienia z roszczeniem są terminami prekluzyjnymi, czyli zawitymi. Wyznaczono w nich granicę czasową, po upływie której czynności pozbawione są skutku prawnego, zaś upływ takich terminów wyłącza sądowe dochodzenie roszczenia. Wygaśnięcie terminu zawitego sąd ustala z urzędu, a osoba uprawniona do niego musi udowodnić jego zachowanie poprzez przedstawienie stosownego materiału dowodowego. Należy też dodać, że w przypadku zaistnienia niedotrzymania terminu zawitego z przyczyn od strony niezależnych, dana strona w terminie prekluzyjnym, licząc 7 dni od ustania przeszkody, może wnioskować o przywrócenie takiego terminu. Powinna wtedy dopełnić czynności, do których podjęcia była zobowiązana w uprzednim terminie.

Piśmiennictwo

1. *Deryło J., Grochowski J., Lutyński W.*: Zbiór przepisów weterynaryjnych. T. 3, PWRiL, Warszawa 1957, s. 580-594.
2. *Lipińska J., Szarek J., Przeździecka D.*: Wady fizyczne koni w świetle polskich aktów prawnych z początku, przełomu i końca XX wieku. *Med. Weter.* 2004, 60, 570-572.

3. *Listos P.*: Odpowiedzialność zawodowa lekarzy weterynarii. Geneza spraw oraz problematyka związana z orzecznictwem. *Weterynaria w Praktyce* 2010, 7, 8-10.
4. *Mieszczyński T., Szarek J., Babińska I., Gesek M.*: Kształtowanie się rękojmi za wady fizyczne koni w Polsce przed i po drugiej wojnie światowej, [w:] *Felsmann M. Z., Szarek J., Felsmann M. (red.): Dawna medycyna i weterynaria.* Rokpol Sp. z o.o., Chełmno 2007, s. 377-385.
5. *Przeździecka D., Szarek J.*: Rola umowy przedwstępnej w transakcji kupna-sprzedaży na fermie drobiu. *Polskie Drobiarstwo* 2000, 9, 12-13.
6. *Przeździecka D., Szarek J.*: Umowa kupna sprzedaży zwierząt i jej rękojmia. *Magazyn Wet.* 2000, 9, 43-46.
7. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych wydane w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 1934 r. o wadach głównych i terminach ich ujawnienia u zwierząt domowych. *Dz. U. z 1934 r.*, nr 57, poz. 505.
8. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 7 października 1966 r. o odpowiedzialności sprzedawców za wady główne niektórych gatunków zwierząt. *Dz. U. z 1966 r.*, nr 43, poz. 257.
9. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa w sprawie okresów domniemania przy wadach zwierząt. *Dz. U. z dnia 10 listopada 1916 r.*, p. austr.
10. *Sasimowski E.*: Konie robocze w aspekcie ekologii i nowoczesnego gospodarowania. *Med. Weter.* 1997, 53, 380-384.
11. *Szarek J.*: Lekarz weterynarii jako biegły. Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2000, s. 17.
12. *Szarek J.*: Wady fizyczne zwierząt w świetle prawa. *Poradnik Hodowcy Drobiu* 1996, 8-13.
13. *Szarek J., Przeździecka D.*: Lekarz weterynarii jako biegły sądowy. *Magazyn Wet.* 2000, 9, 50-51.
14. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt. *Dz. U. z 2013 r.* poz. 856, z 2014 r. poz. 1794, z 2015 r. poz. 266, z 2016 r. poz. 1605, 1948, 2102.
15. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. *Dz. U. z 2017 r.*, nr 16, poz. 459.
16. Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta. *Dz. U. z 2017 r.*, poz. 683.
17. *Zamir E.*: Toward a general concept of conformity in the performance of contracts. *La. L. Rev.* 1999, 52, 4-90.
18. *Żuliński T., Zakrzewski A., Gajos E.*: Wybrane zagadnienia z weterynarii sądowej. PWN, Wrocław 1969, s. 43-62.

Adres autora: dr Izabella Babińska, Katedra Patofizjologii, Weterynarii Sądowej i Administracji, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, 10-719 Olsztyn; e-mail: izabella.babinska@uwm.edu.pl